

KASBIY PEDAGOGIK METODOLOGIYA TA'LIM: NAZARIYA VA AMALIYOT

Izomova Oyista Ilxom qizi

O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi "Zamonaviy axborot – kommunikatsiya texnologiyalari" kafedrasida loqaranti

Annotatsiya: Maqola bugungi kunda dolzarb masalalardan biri bo'lgan ta'lim nazariyalari, o'qitish metodikalari haqida bayon qiladi. Umuman olganda, o'qituvchilarning ta'limni, xususan, nazariya va amaliyot o'rtasidagi bog'liqlikni kontseptuallashtirish bo'yicha takliflar taklif etiladi.

Kalit so'zi: Kognitiv ta'lim nazariyasi, bixeviorizmni o'rganish nazariyasi, konstruktivizmni o'rganish nazariyasi, gumanizmni o'rganish nazariyasi, konnektivizmni o'rganish nazariyasi, ijtimoiy ta'lim nazariyasi.

Ikki talaba bir-biriga o'xshamaydi va har bir kishining o'rganish usuli har xil bo'ladi. Bizning miyamiz noyobdir va bizning tajribalarimiz o'rganishning turli usullariga yordam beradi. Psixologlar o'quvchilarga qanday o'rgatish yaxshiroq natija berishini aniqlash uchun son-sanoqsiz kuzatuvlar va soatlab testlarni o'tkazishadi.

Hozirgi va intiluvchan o'qituvchilar har kuni talabalarni o'qitishga tayyor bo'lishlari kerak va o'qituvchilar ta'limning muhim qismi o'rgatishning turli usullarini tadbiiq etishlari lozim. Ta'lim nazariyalarini tushunadigan o'qituvchilar o'z sinflarida turli xil ta'lim turlarini qondirish uchun turli xil usullardan foydalanishlari mumkin. Bu barcha talabalarga o'qishda muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi.

O'qituvchilar o'z sinflarini yaxshilash va barcha talabalar uchun yaxshiroq o'quv muhitini yaratish uchun foydalanishlari mumkin bo'lgan beshta asosiy ta'lim nazariyasi mavjud.

Kognitiv ta'lim nazariyasi

Kognitiv ta'lim nazariyasi odamlarning fikrlash tarziga qaraydi. Aqliy jarayonlar biz qanday o'rganishimizni tushunishning muhim qismidir. Kognitiv nazariya o'quvchilarga ham ichki, ham tashqi elementlar ta'sir qilishi mumkinligini tushunadi.

Platon va Dekart bilish va biz insonlar qanday fikrlashimizga e'tibor qaratgan birinchi faylasuflardandir. Boshqa ko'plab tadqiqotchilar biz qanday fikrlashimiz haqidagi g'oyani chuqurroq o'rganib chiqdilar va bu ko'proq tadqiqotlarga turtki

bo'ldi. Jan Piaget kognitiv psixologiya sohasidagi juda muhim shaxs bo'lib, uning ishi atrof-muhit va ichki tuzilmalar va ularning o'rganishga qanday ta'sir qilishiga qaratilgan.

Kognitiv nazariya vaqt o'tishi bilan rivojlanib, o'rganish va tushunishning noyob elementlariga qaratilgan kichik nazariyalarga bo'lindi. Eng asosiy darajada, kognitiv nazariya ichki fikrlar va tashqi kuchlar kognitiv jarayonning muhim qismi ekanligini ko'rsatadi. Talabalar o'zlarining fikrlashlari ularning o'rganishlari va xatti-harakatlariga qanday ta'sir qilishini tushunishlari bilan ular buni ko'proq nazorat qilishlari mumkin.

Kognitiv ta'lim nazariyasi talabalarga ta'sir qiladi, chunki ularning fikrlash jarayonini tushunish ularga o'rganishga yordam beradi. O'qituvchilar o'quvchilarga savol berishlari, muvaffaqiyatsiz bo'lishlari va ovoz chiqarib o'ylashlari mumkin. Ushbu strategiyalar o'quvchilarga fikrlash jarayoni qanday ishlashini tushunishga yordam beradi va bu bilimlardan yaxshiroq o'rganish imkoniyatlarini yaratish uchun foydalanishi mumkin.

Bixeviorizmni o'rganish nazariyasi

Bixeviorizmni o'rganish nazariyasi - bu o'quvchining o'zini qanday tutishi uning atrof-muhit bilan o'zaro munosabatiga asoslanadi. Bu xatti-harakatlar ichki kuchlardan ko'ra tashqi kuchlar ta'sirida o'rganilganligini ko'rsatadi.

Psixologlar bixeviorizm g'oyasini 19-asrdan boshlab rivojlantirdilar. Xulq-atvorni o'rganish nazariyasi kuzatilishi va miqdoriy jihatdan aniqlanishi mumkin bo'lgan psixologiya uchun asosdir. Ijobiy mustahkamlash bixeviorizmning mashhur elementidir - Pavlovning it tajribalarida kuzatilgan klassik konditsioner, xatti-harakatlar to'g'ridan-to'g'ri olinishi mumkin bo'lgan mukofot bilan rag'batlantirilishini ko'rsatadi.

Sindagi o'qituvchilar talabalarga kontseptsiyani yaxshiroq o'rganishga yordam berish uchun ijobiy mustahkamlashdan foydalanishlari mumkin. Ijobiy mustahkamlashni olgan talabalar, xulq-atvor nazariyasining bevosita natijasi bo'lgan oldinga siljish haqida ma'lumotni saqlab qolish ehtimoli ko'proq.

Konstruktivizmni o'rganish nazariyasi

Konstruktivizmni o'rganish nazariyasi talabalarning oldingi tajribalari asosida o'zlarining ta'limotlarini yaratishlari haqidagi g'oyaga asoslanadi. Talabalar o'zlariga o'rgatilgan narsalarni oladilar va uni oldingi bilim va tajribalariga qo'shib, o'zlari uchun xos bo'lgan haqiqatni yaratadilar. Ushbu ta'lim nazariyasi faol jarayon sifatida o'rganishga qaratilgan bo'lib, u har bir talaba uchun shaxsiy va individualdir.

O'qituvchilar har bir talaba har kuni sinfga o'z o'tmishini olib kelishini tushunishga yordam berish uchun konstruktivizmdan foydalanishlari mumkin. Konstruktivistik sinflardagi o'qituvchilar o'quvchilarga o'z ta'lim va tushunchalarini yaratishda yordam berish uchun ko'proq qo'llanma bo'lib ishlaydi. Ular o'zlarining o'tmishlari asosida o'zlarining jarayoni va haqiqatini yaratishga yordam beradi.

Gumanizmni o'rganish nazariyasi

Gumanizm konstruktivizm bilan juda chambarchas bog'liq. Gumanizm to'g'ridan-to'g'ri o'z-o'zini amalga oshirish g'oyasiga qaratilgan. Har bir inson ehtiyojlar ierarxiyasi ostida ishlaydi. O'z-o'zini amalga oshirish ehtiyojlar ierarxiyasining eng yuqori pog'onasida turadi - bu inson o'zining barcha ehtiyojlari qondirilganligini va o'zini o'zi uchun eng yaxshi variant deb hisoblaydigan qisqa daqiqalardir. Har bir inson bunga intiladi va o'quv muhitlari ehtiyojlarni qondirish tomon yoki ehtiyojlarni qondirishdan uzoqlashishi mumkin. O'qituvchilar o'quvchilarga o'z-o'zini namoyon qilishga yaqinlashishiga yordam beradigan sinf muhitini yaratishi mumkin. O'qituvchilar o'quvchilarning hissiy va jismoniy ehtiyojlarini qondirishga yordam berishlari mumkin, ularga o'rganish uchun xavfsiz va qulay joy, mo'l-ko'l oziq-ovqat va muvaffaqiyatga erishishlari uchun zarur yordam berishlari mumkin. Bunday muhit talabalarning bilim olishiga yordam berish uchun eng qulaydir.

Konnektivizmni o'rganish nazariyasi

Konnektivizm ta'limning eng yangi nazariyalaridan biridir. Bu odamlar aloqalarni o'rnatishda o'rganadi va o'sadi degan fikrga qaratilgan. Bu bir-biri bilan aloqalar yoki ularning hayotidagi rollari va majburiyatlari bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Sevimli mashg'ulotlar, maqsadlar va odamlar o'rganishga ta'sir qiluvchi aloqalar bo'lishi mumkin.

O'qituvchilar o'z sinflarida o'quvchilarga ularni hayajonlantiradigan narsalar bilan bog'lanishga yordam berish va o'rganishga yordam berish uchun o'z sinflarida ulanishdan foydalanishlari mumkin. O'qituvchilar o'rganish uchun yaxshi, ijobiy aloqalarni o'rnatish uchun raqamli mediadan foydalanishlari mumkin. Ular o'quvchilarga o'qishga bo'lgan qiziqishlarini his qilishlariga yordam berish uchun o'z o'quvchilari va tengdoshlari bilan aloqa va munosabatlar o'rnatishga yordam beradi.

Ijtimoiy ta'lim nazariyasi

Ijtimoiy ta'lim nazariyasidan foydalanish sinfni buzishni va muammo tug'dirishni yaxshi ko'radigan qiyin talabalar bilan ishlashda qimmatli vosita bo'lishi mumkin. Bu nazariya bolalar o'z sinfdoshlari tomonidan ko'rgan narsalarga amal

qilish yoki harakat qilmaslik orqali boshqalarni kuzatishdan o'rganish kontseptsiyasiga qaratilgan. Misol uchun, ular sinfdoshining xushmuomalalik bilan sovg'a so'rashini va uni olishini ko'rishlari mumkin yoki boshqa sinfdoshi o'zlari o'rgangan yangi narsa haqida gapirayotganini eshitishlari mumkin, bu o'quvchiga yangi narsalarni o'rgatadi, hatto ular o'zlari sinab ko'rmasalar ham.

Ushbu o'rganish nazariyasiga Albert Bandura asos solgan. U 60-yillarning boshlarida Bobo qo'g'irchog'i tajribasi deb nomlangan tajriba o'tkazdi, bu vaqtda u bolalarning qo'g'irchoqqa o'xshash o'yinchoq bilan tajovuzkor harakatini kuzatganidan keyin bolalarning xatti-harakatlarini o'rgandi. U qo'g'irchoqqa hujum qilganidan keyin kattalar mukofotlangan, jazolangan yoki hech qanday oqibatlariga duchor bo'lmaganida, bolalar qanday munosabatda bo'lganini ta'kidladi. Bandura 1977 yilda o'zining topilmalari haqida yozgan, ijtimoiy ta'lim nazariyasi va bu o'quvchilarning xulq-atvor rivojlanishiga qanday ta'sir qilganini batafsil bayon qilgan.

Ijtimoiy ta'lim nazariyasida to'rtta element mavjud:

Diqqat - bu bolalar diqqatini jamlashga yordam beradigan turli xil yoki noyob darslar yoki tadbirlarni talab qiladi.

Eslab qolish - talabning ma'lumotni qanday o'zlashtirishi va keyin uni eslab qolishiga e'tibor qaratish.

Qayta ishlab chiqarish - ilgari o'rganilgan xatti-harakatlarga asoslanish va undan foydalanish maqsadga muvofiqligi.

Motivatsiya - bu boshqa sinfdoshlarning o'z harakatlari uchun mukofotlanishi yoki jazolanishini ko'rishdan iborat bo'lishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda ushbu elementlarga asoslangan ijtimoiy modellashtirishdan foydalangan holda, o'qituvchilar o'z arsenalida o'z o'quvchilarini o'rganishda faolroq bo'lishlari, ko'proq e'tibor berishlari va kuchlarini maktabda, oliy o'quv yurtlarida o'qishlariga yo'naltirishlari uchun samarali rahbarlik qila oladigan juda kuchli vositaga ega. O'qituvchilar ushbu ta'lim nazariyalarini o'z sinflarida qo'llash uchun maxsus strategiya va usullarni yaratishlari mumkin. O'qituvchilar birinchi navbatda o'qitish va sinfni boshqarishning barcha turlarini o'rganish uchun har tomonlama ta'lim olishga e'tibor qaratishlari kerak. O'qituvchilar o'z sinflarida foydalanishga tayyor bo'lishlari uchun o'rganish nazariyalarini tushunishlari kerak. Ta'lim nazariyalarini tushunish o'qituvchilarga har xil turdagi talabalar bilan bog'lanishga yordam beradi. O'qituvchilar turli talabalarga erishish uchun turli xil o'rganish uslublariga e'tibor

qaratishlari mumkin, bu esa bevosita o'quvchilarning ehtiyojlari va qobiliyatlariga qaratilgan o'qitishni yaratishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. https://www.researchgate.net/publication/290471167_METHODODOLOGY_OF_PROFESSIONAL_PEDAGOGICAL_EDUCATION_THEORY_AND_PRACTICE_theoretical_and_methodological_foundations_of_vocational_teacher_education
2. <https://www.jstor.org/stable/1002328>
3. https://en.wikipedia.org/wiki/Teaching_method